

الْحَمْدُ لِلَّهِ
الْحَمْدُ لِلَّهِ
الْحَمْدُ لِلَّهِ

سرشناسه:	ربانی گلپایگانی، علی، ۱۳۳۴ -
عنوان و نام پدیدآور:	درآمدی بر شیعه‌شناسی / علی ربانی گلپایگانی.
مشخصات نشر:	قم : مرکز بین‌المللی ترجمه و نشر المصطفی ﷺ، ۱۳۹۳.
شابک:	۹۷۸-۹۶۴-۱۹۵-۶۷۷-۸
وضعیت فهرست نویسی:	فیبا
یادداشت:	چاپ پنجم.
یادداشت:	چاپ ششم: ۱۳۹۶ (فیبا).
یادداشت:	کتابنامه .
موضوع:	شیعه -- تاریخ
موضوع:	شیعه -- عقاید
شناسه افزوده:	جامعة المصطفی العالمية. مرکز بین‌المللی ترجمه و نشر المصطفی ﷺ
رده بندی کنگره:	BP۲۳۹/۲د۴ ۱۳۹۳
رده بندی دیویی:	۲۹۷/۵۳
شماره کتابشناسی ملی:	۳۵۲۱۲۸۹

درآمدی به شیعه‌شناسی

علی ربانی گلپایگانی

درآمدی به شیعه‌شناسی

مؤلف: علی ربانی گلپایگانی

چاپ ششم: ۱۳۹۶ش / ۱۴۳۹ق

ناشر: مرکز بین‌المللی ترجمه و نشر المصطفی ﷺ

● چاپ: زلال کوثر ● قیمت: ۲۰۰۰۰۰ ریال ● شمارگان: ۱۰۰۰

حق چاپ برای ناشر محفوظ است.

مراکز فروش:

◀ ایران، قم، خیابان معلم غربی (حجتیه)، نبش کوچه ۱۸؛

تلفن: ۰۲۵ ۳۷۸۳۶۱۳۴ +۹۸ ۲۵ تلفکس: (داخلی ۱۰۵)/۰۲۵ ۳۷۸۳۹۳۰۵

◀ ایران، قم، بلوار محمدمین، سه راه سالاریه. تلفن: ۰۲۵ - ۳۲۱۳۳۱۰۶

◀ ایران، قم، مجتمع ناشران، طبقه سوم واحد ۳۰۸. تلفن: ۰۲۵-۳۷۸۴۲۴۰۲

 <http://buy-pub.miu.ac.ir/>

 <http://pub.miu.ac.ir>

 https://telegram.me/pub_almostafa

 miup@pub.miu.ac.ir

با سپاس از دست‌اندرکارانی که ما را در تولید این اثر یاری رساندند.

سخن ناشر

تحولات اجتماعی و مقتضیات نوپدید دانش‌ها نیازهایی را به وجود آورده است که پاسخ‌گویی به آنها، ایجاد رشته‌های تحصیلی جدید و تربیت نیروهای متخصص را ضروری می‌نماید. از این رو، کتاب‌های آموزشی نیز باید هماهنگ با این دگرگونی‌ها سامان یابد.

جهانی‌شدن و گسترش سلطه فرهنگ غرب در سایه رسانه‌ها، اقتضا دارد که دانش‌پژوهان و علاقه‌مندان به این مباحث، با اندیشه‌های بلند و ارزش‌های متعالی آشنا شوند و هویداست که این مهم جز با ایجاد رشته‌های تخصصی و پدید آوردن متن‌های نو و پربار، گسترش دامنه آموزش و پرورش سازمان‌یافته دانشجویان به سرانجام نخواهد رسید.

بالندگی مراکز آموزشی، در گرو نظام آموزشی منسجم، قانونمند و پویاست. همچنین بازنگری متن‌ها و شیوه‌های آموزشی و به‌روز کردن آنها به افزایش نشاط علمی مراکز آموزشی خواهد انجامید.

حوزه‌های علوم دینی به برکت انقلاب شکوهمند اسلامی، سالیانی است که در اندیشه اصلاح ساختار آموزشی و بازنگری متون درسی‌اند. «**جامعة المصطفی** ص ع آ لله العالمة» به‌عنوان بخشی از این مجموعه که رسالت بزرگ تعلیم و

تربیت طلاب غیر ایرانی را بر عهده دارد، نگارش متن‌های درسی مناسب آموزشی را سرلوحه تلاش‌های خود قرار داده که تدوین و نشر متون درسی در موضوعات گوناگون علوم دینی، براینند این تلاش است.

«مرکز بین‌المللی ترجمه و نشر المصطفی ﷺ»، جناب استاد حضرت حجة الاسلام و المسلمین آقای علی ربانی گلپایگانی دام توفیقه که این اثر را پدیدآورده است سپاس‌گزار است و آن را به جویندگان فرهنگ و اندیشه ناب اسلامی پیشکش می‌کند.

مرکز بین‌المللی

ترجمه و نشر المصطفی ﷺ

مقدمه پژوهشگاه بین‌المللی المصطفی ﷺ

حقیقت مداری اصیل‌ترین و زیباترین راز هستی و حقیقت‌طلبی ماندگارترین و برترین گرایش آدمی است.

داستان پر رمز و راز حقیقت‌جویی بشر، سرشار از هنرنمایی مؤمنان، مجاهدان و عالمانی است که با تمسک و پای‌بندی به حقیقت بی‌منتها، در مصاف بین حق و باطل، سربلندی و شرافت ذاتی حق را نمایان ساخته‌اند و در این میان، چه درخشندگی چشم‌نوازی در اسلام عزیز است که علم را، به ذات خود، شرافت‌مند و فخیم دانسته و از باب تا محراب کائنات را سراسر علم و عالم و معلوم می‌نمایاند و در مکتب آن، جز اولو العلم و راسخان در مسیر طلب دانش، کسی را توان دست‌یابی به گنجینه‌های حکمت نیست.

علم برخاسته از وجدان پاک و عقل سلیم، در پرتو انوار آسمانی وحی، هم به فرد کمال انسانی، عظمت روحی و رشد معنوی می‌بخشد و فکر، اندیشه و خیال او را به پرواز درمی‌آورد و هم جامعه را سمت و سوی سعادت‌مندانه بخشیده و آن را به جامعه‌ای متمدن و پیشرو متحول می‌کند. بی‌توجهی و یا کوتاه فکری است اگر فرد و جامعه‌ای به دنبال عزت، استقلال، هویت، امنیت، سعادت و

سربلندی مادی و معنوی باشند اما آن را در صراطی غیر از حقیقت‌طلبی، علم اندوزی و حکمت‌مداری الهی طلب نمایند.

انقلاب سراسر نور اسلامی ایران که داعیه جهانی‌سازی کلمه الله و برپایی تمدن جهانی اسلام را داشته و فروپاشی و افول تمدن‌های پوشالی غرب و شرق را به نظاره نشسته است، با اندیشه فقاهتی در اداره حکومت و نظریه مترقی «ولایت فقیه»، طرازی از مسئولیت‌ها و مأموریت‌های حوزه‌های علمیه و روحانیت را عرضه نمود که امید و نشاط را نه تنها در شیعیان و مسلمانان، بلکه در دل تمامی آزادی‌خواهان و حق‌طلبان سراسر جهان زنده ساخت. در این راستا، رهبر فرزانه انقلاب (مدظله) با عزمی مصمم و با تمامی توان، همچون پیر و مراد خود خمینی کبیر علیه السلام، در صحنه حاضر شده و بر خطورت و فوریت حرکت فراگیر و بی‌وقفه همه توان‌مندی‌ها و اراده‌ها جهت تحقق جنبش نرم‌افزاری و نهضت تولید علم و تحول در علوم انسانی و نیز یافتن راه‌های میان‌بر و دانش‌فزا در این خصوص، تأکید ورزیده و پیشرفت این مهم را راهبری و رصد می‌کنند.

جامعه المصطفی صلی الله علیه و آله العالمية، نمادی درخشان از این رسالت جهانی و همت بین‌المللی انقلاب اسلامی است که بار مسئولیت تربیت مجتهدان، عالمان، محققان، متخصصان، مدرسان، مبلغان، مترجمان، مربیان و مدیران پارسا، متعهد و زمان‌شناس را بر دوش داشته و با تبیین، تولید و تعمیق اندیشه دینی و قرآنی و گسترش مبانی و معارف اسلامی، به نشر و ترویج اسلام ناب محمدی صلی الله علیه و آله و معارف بلند و تابناک مکتب اهل بیت علیهم السلام جامه تحقق می‌پوشاند.

پژوهشگاه بین‌المللی المصطفی صلی الله علیه و آله نیز که مهمترین و گسترده‌ترین مجموعه پژوهشی المصطفی صلی الله علیه و آله است، بومی‌سازی و بازتولید اندیشه دینی معاصر متناسب با نیازها و اقتضائات عرصه بین‌الملل، تبیین، تولید و تعمیق اندیشه

دینی، گشودن افق‌های نوین فکری و معرفتی در دنیای معاصر، پاسخ‌گویی به مسائل و شبهات فکری و معرفتی مخاطبان و تأمین و تدوین متون و منابع درسی و کمک درسی به ویژه با رویکرد اسلامی‌سازی علوم و پشتیبانی علمی از فعالیت‌های سازمانی المصطفی ﷺ را از جمله مأموریت‌ها و تکالیف خود می‌داند.

اثر علمی پیش روی نیز که به همت مؤلف محترم جناب آقای علی ربانی گلپایگانی تهیه و تدوین شده‌است، در چارچوب همین اهداف و برنامه‌های پژوهشگاه و مبتنی بر نیازسنجی‌های صورت گرفته، تدوین و برای استفاده خوانندگان محترم تقدیم شده‌است.

در پایان لازم است ضمن ارج نهادن به تلاش‌های خالصانه مترجم محترم، از کلیه دست‌اندرکاران محترم آماده‌سازی و انتشار این اثر ارزشمند، بویژه همکاران محترم مرکز بین‌المللی نشر و ترجمه المصطفی ﷺ و همه عزیزانی که به نحوی در تدوین و انتشار آن نقش داشته‌اند، قدردانی و تشکر نمایم و از خداوند متعال برای ایشان و همه خادمان عرصه تبلیغ و نشر مفاهیم و معارف دینی، آرزوی بهروزی، موفقیت و سعادت نمایم.

فهرست

پیش‌گفتار ۱۹

بخش اول: کلیات

مفهوم‌شناسی شیعه و فرقه‌های آن.....	۲۷
شیعه در لغت.....	۲۷
شیعه در اصطلاح.....	۳۰
منشأ اصطلاح شیعه.....	۳۵
اصطلاح رافضیه.....	۳۷
فرقه‌های شیعه.....	۴۰
تاریخ و منشأ پیدایش شیعه.....	۴۵
۱. پیدایش شیعه در عصر رسالت.....	۴۵
۲. پیدایش شیعه پس از رحلت پیامبر ﷺ.....	۴۸
۳. تلفیق دو دیدگاه نخست.....	۴۸
ارزیابی.....	۵۲
پیامبر ﷺ و امامت علی ؑ.....	۵۴
پیامبر ﷺ و محبت امیرالمؤمنین ؑ.....	۵۷
پیامبر ﷺ و افضلیت علی ؑ.....	۶۰
جمع‌بندی.....	۶۳

دیدگاه‌های نادرست در تاریخ و منشأ پیدایش شیعه.....	۶۵
۱. پیدایش شیعه به دست عبدالله بن سبا.....	۶۵
۲. پیدایش شیعه در دوران زمامداری امام علی <small>علیه السلام</small>	۶۸
۳. پیدایش شیعه پس از واقعه کربلا.....	۷۱
۴. پیدایش شیعه به دست ایرانیان.....	۷۳
شیعه در عصر خلفا.....	۷۹
شیعه در عصر امویان.....	۸۹
۱. پیش از قیام کربلا.....	۸۹
۲. پس از واقعه کربلا.....	۹۴
شیعه در عصر عباسیان.....	۱۰۳
منابع شیعه در اصول و فروع دین.....	۱۱۵
۱. قرآن کریم.....	۱۱۵
مصونیت قرآن از تحریف.....	۱۱۶
حجّیت ظواهر قرآن.....	۱۲۰
۲. سنّت پیامبر اکرم <small>صلی الله علیه و آله</small>	۱۲۴
امامان <small>علیهم السلام</small> و سنّت نبوی.....	۱۲۶
۳. گفتار و رفتار اهل بیت پیامبر <small>صلی الله علیه و آله</small>	۱۲۸
الف) آیه تطهیر.....	۱۲۸
پاسخ به یک اشکال.....	۱۳۲
ب) حدیث تقلین.....	۱۳۳
ج) حدیث سفینه.....	۱۳۴
د) حدیث امان اهل الأرض.....	۱۳۵
اهل بیت <small>علیهم السلام</small> در نهج البلاغه.....	۱۳۶
۴. عقل.....	۱۳۹
قرآن و تفکر عقلی.....	۱۳۹
پیامبر اکرم <small>صلی الله علیه و آله</small> و تفکر عقلی.....	۱۴۱
امامان <small>علیهم السلام</small> و تفکر عقلی.....	۱۴۲
عالمان شیعه و تفکر عقلی.....	۱۴۴

بخش دوّم: توحید و عدل

۱۴۹.....	توحید و شرک.....
۱۵۴.....	تنزیه و تشبیه.....
۱۵۶.....	نفی رؤیت بصری.....
۱۵۷.....	نفی حلول و اتحاد.....
۱۵۷.....	ایمان و کفر.....
۱۶۱.....	عدل الهی.....
۱۶۱.....	حقیقت عدل الهی.....
۱۶۲.....	مظاهر عدل الهی.....
۱۶۴.....	حسن و قبح عقلی.....
۱۶۵.....	غایت‌مندی آفرینش.....
۱۶۶.....	انسان و اختیار.....
۱۶۹.....	بداء و سرنوشت.....
۱۷۱.....	بداء و قدرت مطلقه خداوند.....
۱۷۲.....	بداء و تأثیر اعمال نیک و بد انسان در سرنوشت او.....
۱۷۴.....	وجوب لطف.....

بخش سوّم: نبوّت و امامت

۱۷۹.....	نبوت و رسالت.....
۱۷۹.....	فلسفه نبوت.....
۱۸۲.....	معجزه و نبوت.....
۱۸۵.....	نبوّت و عصمت.....
۱۸۸.....	پندار سهوالنبی.....
۱۹۲.....	اشکال.....
۱۹۲.....	پاسخ.....
۱۹۴.....	ختم نبوّت.....
۱۹۶.....	شبهه امتناع نسخ.....
۱۹۶.....	پاسخ.....
۱۹۹.....	حقیقت و احکام امامت.....
۱۹۹.....	شیعه و امامت.....

۱۹۹	۱. حقیقت و ابعاد امامت.....
۲۰۰	الف) امامت و الگوی اخلاقی و رفتاری.....
۲۰۱	ب) امامت و تعلیم معارف و احکام دین.....
۲۰۳	ج) امامت و رهبری سیاسی جامعه اسلامی.....
۲۰۸	د) امامت و هدایت باطنی.....
۲۱۲	۲. صفات امام.....
۲۱۲	الف) عصمت امام.....
۲۱۸	ب) علم و دیگر کمالات نفسانی.....
۲۱۹	سرچشمه علوم اهل بیت <small>علیهم‌السلام</small> .....
۲۲۳	ج) افضلیت بر دیگران.....
۲۲۵	۳. راه تعیین امام.....
۲۲۷	نصوص امامت.....
۲۲۷	۱. آیه ولایت.....
۲۳۱	۲. آیه تبلیغ.....
۲۳۳	۳. آیه اکمال دین و یأس کافران.....
۲۳۵	رفع یک ابهام.....
۲۳۶	۴. حدیث غدیر.....
۲۳۸	اشکال.....
۲۳۹	پاسخ.....
۲۴۱	۵. حدیث منزلت.....
۲۴۵	۶. حدیث الدار.....
۲۴۵	۷. حدیث دوازده خلیفه.....
۲۴۷	۸. حدیث نقیاء بنی اسرائیل.....
۲۴۸	۹. حدیث ثقلین.....
۲۵۱	مهدویت در اسلام.....
۲۵۱	اعتقاد به مهدی موعود <small>علیه‌السلام</small> .....
۲۵۴	نسب مهدی موعود <small>علیه‌السلام</small> .....
۲۵۶	ولادت و حیات مهدی موعود <small>علیه‌السلام</small> .....
۲۵۷	دلایل وجود امام عصر <small>علیه‌السلام</small> .....

۲۵۹	غیبت و فلسفه آن
۲۶۰	۱. غیبت امام از اسرار الهی
۲۶۱	۲. خوف از قتل
۲۶۳	۳. آزمایش مؤمنان
۲۶۴	۴. چگونگی غیبت
۲۶۶	آثار وجودی امام غایب
۲۶۹	مسئله طول عمر امام عصر <small>عجل الله فرجه</small>
۲۷۰	زمان و نشانه‌های ظهور
۲۷۳	شیعه و رجعت
۲۷۹	غلو و غالیان
۲۸۰	پدیده غلو در جهان اسلام
۲۸۱	نشانه‌های غلو
۲۸۲	فرقه‌های غلات
۲۸۴	موضع امامان <small>علیهم السلام</small> در برابر غالیان
۲۸۵	مخالفت متکلمان امامیه با غلو و غالیان
۲۸۷	برداشت‌های نادرست و اتهامات ناروا

بخش چهارم: کلیاتی در مورد معاد

۲۹۵	فلسفه قیامت و حقیقت معاد
۲۹۶	حقیقت معاد
۲۹۹	قبر و برزخ
۳۰۱	حوادث و مواقف قیامت
۳۰۱	۱. حساب و میزان
۳۰۲	۲. صراط
۳۰۲	۳. اعراف
۳۰۲	۴. لواء الحمد
۳۰۳	۵. حوض کوثر
۳۰۵	قیامت و شفاعت
۳۰۷	درخواست شفاعت
۳۰۷	وهابیان و شفاعت

۳۰۸	دلایل یا شبهات وهابیان
۳۰۹	نقد و بررسی
۳۰۹	۱. شفاعت و دعا
۳۱۳	۲. مشرکان عصر رسالت و اعتقاد به شفاعت بت‌ها
۳۱۴	۳. اختصاص شفاعت به خداوند

بخش پنجم: چند فرع فقهی

۳۱۷	تقیّه در اسلام
۳۱۷	تعریف تقیّه
۳۱۸	عقل و تقیه
۳۱۸	قرآن و تقیه
۳۲۱	تقیه از مسلمان
۳۲۲	تقیّه در روایات اهل بیت <small>علیهم‌السلام</small>
۳۲۴	تاریخ شیعه و ضرورت تقیه
۳۲۶	پاسخ به دو شبهه
۳۲۹	مستثنیات تقیه
۳۳۱	سنت و بدعت
۳۳۱	سنت در لغت و اصطلاح
۳۳۳	بدعت در لغت و اصطلاح
۳۳۶	حرمت بدعت
۳۳۷	بدعت و ضلالت
۳۳۸	مقابله با بدعت
۳۳۹	بدعت حسن و قبیح از نظر اهل سنت
۳۴۰	نقد و بررسی
۳۴۲	تشخیص بدعت
۳۴۷	کیفیت وضو
۳۴۸	آیه وضو
۳۴۸	۱. کیفیت شستن صورت و دست‌ها
۳۵۰	۲. وجوب مسح پا
۳۵۴	پاسخ به اعتراضات